

DANI ZA PESNIKA

PRVA POJAVA PESNIKA

Bila je već 1930, bila je noć, zamorna, mrazna, teška, i on je došao.

Oskar Davičo.

Jedan od 13 nadrealista, Srbin iz Šapca rođen 1909, mladić od dvadeset godina, bundžija, nezadovoljnik, košmaran pomalo, sav ustrepetao od pitanja na kojih nema odgovora, pisac automatskih tekstova koji se tek danas nešto jasnije nego u toj pustoj noći mogu dešifrovati, danas posle toliko gladnih i ratnih godina, danas kad je vjeh prošao i vetar nešto objašnjava lišću. I vetar nešto objašnjava lišću. Koje drhturi. A onda objašnjavanje nije bilo, onda se počelo sa pljuvanjem krvi, onda se počelo sa bunom bez svršetka. Godinu-dve kasnije taj nezavereveni mladić, pisac jedne plakate pesama sa dva imena („Anatomija“ sa podnaslovom „Onanizam smrti“) svršeni student filozofije i suplent nekih provincijskih škola, na početku trećeg sprata teškog i istražnog života, taj mladić, već pesnik i još ne sutrašnji v. liki pesnik, biva osuđen, u toj bridežnoj noći, na pet godina robije zbog komunističke delatnosti. Prvo vatreno krštenje pod zastavom slobode bilo je pristo, mnogo tiše od ovih rečenica, pribrano: na sudu se mladić držao mirno, nije davao nikakve teatralne dokaze o svojoj „razvijenoj svesti“, koja je bila jasna i crvena kao sunce uveče; posle pročitane presude nije prestao sa izigravanjem sudija, vicevi su padali reski i prigrušeni, sve je bilo jednostavno i jasno, kao i robija, kao i štrajkovi glađu, kao i polomljena rebra i ispečene podnoktice, kao i onaj Sava Ladjar, ženskar, ljudina i rekalijsa.

(Dok ovo govorim, Davičo ima osam objavljenih knjiga pesama. Ostatak vremena provešćemo u razgovoru o njima. Mada je teško naći mesto odakle da počnemo.)

NADREALIZAM

Trebao je jedan drugi bunt, svestan i društvenih i umetničkih zahteva, ovih drugih tim pre što se ne radi o sekcijama Agitpropa, već o nežnoj i krhkoj biljci umetnosti, koja vraća dug u dosluhu sa srcem i likom onoga koji je gaj. Potom, ako se svet bilo košeg agitpropa, pogotovo revolucionarnog, doista rasklija u srcu umetnika, pesma, priča, kompozicija, biće puna života, snage, vere, biće efikasnija. Od propagandnog

letka, svakako. (I Proglas Pariske komune je pesma, jer je srce onoga koji je proglas u besanoj noći sastavljao, bilo pesma).

No: je trajala, i počelo je.

Nadrealistička strujanja na Zapadu, poglavito u Francuskoj, ubrzo su našla svoje pobornike u uskovitlanom, šarenila punom Beogradu. Razlog: oličnost klime. Pesme može da piše svako, svi i svuda; i ljudi ih mogu pisati; ne znamo šta je to inspiracija, ne poznamo njene božanske osobine, hoćemo prevrat, — govorili su. Skidamo tajanstvene velove sa nadahnuća, u blato bacamo božanstvenost tog trenutka, — mislili su i vikali. Svejedno što su, gledano danas, grešili, ali su bili ogorčeni: na svet, na kapitalističko društvo, na učmalost. Bili su revolucionarni. I još su govorili: hoćemo promenu društva. Tamo, mnogi su, po svojim filozofskim ubedjenjima, bili marksisti. Ovdje svi su bili marksisti. Tamo, to je bio bunt bez pravca, lep kao što bunt samo može biti, ali ukrasan u senci desperaterstva, bez organi-

BERNAR BIFE

PRODAVAC RIBA

našeg poetskog govora, koja i do danas traje. Bio je, prosto, otkriven čitav jedan novi svet. A Amerika se ne otkriva svaki dan. Srbi kažu: nije svaki dan Badnji dan. Obelodanjene su velike mogućnosti koje leže u rečima i neiscrpne šanse novih slojeva. Umetnik, koji danas prilazi rečima, kudi-kom se sigurniji oseća od onoga koji je pisao pre nadrealizma.

Jedna paralela. Stari društveni sistem zamenjuje se

skromni i neozbiljni rezultati, vidljivi i opipljivi, u grudnoj su nesrazmjeri sa značajem tog novatorskog puča u razvoju jugoslovenske pozicije. O tom značaju malo smo govorili, a nešto ćemo ostaviti za prikladniju priliku. Trinaest beogradskih nadrealista, pod plaštom bezgranične slobode istraživanja i govorenja, u tekstovima, člancima, anketama i izjavama, sasvim su se jasno odredili u pogledu tekuće kapitalističke stvarnosti, pre-

ljudi (primećeno je) sve im se usrdnije vraćaju. Da ih rasvetle. Da nečitko započetu reč o njima prodube. (Nisu li Laza Kostić, Jakšić i Dis baš u socijalizmu dobili najlepšu satisfakciju, najpotpunije prokomentirani?) Ogromno je i divno njihovo rvanje sa misterijom života. Ponavljamo, ne samo zato da nas ne bi pogrešno shvatili: to su grom-pesnici. Samo, ovdje je reč o dimenzijama jednog trenutka. O njegovom električnom naboju čije vibracije pomenuti pesnici nisu mogli, ili nisu hteli, uvek pre ono prvo nego ovo drugo, da osete.

Trenutak je tražio svoje. Tražio mlad koren, mlad kamen, novo poetsko govorenje: na njemu da predahne i on da mu bude daska otiskočnica. Bez zaostavština prošlosti. Bez tamnih naslaga opštih pitanja. Trenutak je bio potvrda: totalne izlišnosti jednog društva, i momentane izlišnosti njegove umetnosti. Bolje rečeno, umetnosti rastle pod njegovim nebom, jer ona, stara namirnica i buntovnica,

zovanosti, bez masa koje bi čekale na mig. Ovdje, to je bila klica koja će, petnaestak godina kasnije, izrasti i uključiti se u moćnu socijalističku zajednicu. Ovdje ih je bilo trinaest, (bez veze sa kabalističkim značenjem ovog broja; ili dvadeset, svejedno. Obično se uzima broj saradnika njihovog kratkovekog časopisa). Za kokeinu beogradsku sredinu bili su prava bomba. Bili su to i za posetioce Kolarčevog univerziteta, kojima su, mirni, pribrani, svesni nečega, čitali smislene besmislice, zgražajući ih kalamburima i metaforama, onesvešćujući ih rusvajem jezika. Bili su kratkošišteća bomba. No koja je, kad je već jednom eksplodirala, razbila materiju reči, razbila sve oveštale i oveštane metričke sisteme. Bomba koja je omogućila: prodor do zakopane suštine, do kristala gde je reč zametnuta, kasnije ukaljana.

JOŠ O NADREALIZMU

To kratko vreme mirno možemo nazvati renesansom

ma taj makabr-atmosfera koja je lomila kosti svakom slobodomlju i nužno nago-milala lice borbenih poštenih ljudi da gledaju u budućnost. Tako se naš nadrealizam, posmatran generalno, ne može odvojiti od određene napredne društvene funkcije, koju je, pomalo uzgred, odigrao.

UMESNA FUSNOTA

Da ne budemo preoštri. Možda će neko progredno protumačiti ova uopštavanja. Dis i Tin u jednoj rečenici, a skoro trideset godina između smrti jednog i drugog. Međutim ne govorimo o godinama, govorimo o jednom duhu. Sasvim je moguće da će se za dvesta godina o Santicu i Vasku Popi govoriti istim rečnikom. Razgovor o vremenu završen.

Dakle, ne smeta što su neki od njih do juče, ili još i danas živi; to su veliki pesnici. Ne uvek vesnici, a to i ne moraju da budu. U kratkom vremenu, u vremenu povratka života miro-nopskim tokovima, mladi

nikada se nije mogla izjednačavati sa pesmom pevavnom u kancelarijama mitrovačke kaznionice. Ona je, samo unekoliko, njime, tim društvom, bila determinisana.